

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

№ 1/1 2025

2025

«АТРОФ МУҲИТНИ
АСРАШ ВА «ЯШИЛ»
ИҚТИСОДИЁТ
ЙИЛИ

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

1-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқаргы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гүўалық берилген.*

1-сан 2025

январь

Шөлкемлестіріушілер:

Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Сапардурды АБАЕВ	Дилшад МАНСУРОВ
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Алишер НАРМАНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Ойниса МУСУРМОНОВА
Мавлюда АЧИЛОВА	Уролбой МИРСАНОВ
Азизжан АБДАЗИМОВ	Сафо МАТЧОН
Шухрат АБДУЛЛАЕВ	Шукурулло МАРДОНОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Мансурбек ОНГАРОВ	Камаладин МАТЯКУБОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Тўлкин АЛЛАЁРОВ	Раьно ОРИПОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Гулзабира БАБАШЕВА	Норим РАХМАНОВ
Гулжахан АЛЪДЖАНОВА	Муқаддас РАХМАНОВА
Умида БАХАДИРОВА	Светлана СМІРНОВА (Москва, Россия)
Фархад БАБАШЕВ	Тажибай САПАРБАЕВ
Ботир БОЙМЕТОВ	Феруза САПАЕВА
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Шахло БОТИРОВА	Шухрат ТАЖИБАЕВ
Комил ГУЛЯМОВ	Қахқор ТУРСУНОВ
Маманазар ДЖУМАЕВ	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Асқар ДЖУМАШЕВ	Нурзода ТОШЕВА
Дилдора ДАВРОНОВА	Куанишбек ТУРЕКЕЕВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Гулнара ЖУМАШЕВА	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Амангелди КАМАЛОВ
Шохида ИСТАМОВА	Тажикал КУДАЙБЕРГЕНОВА
Умида ИБРАГИМОВА	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз,Қазақстан)	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Азамат КАМАЛОВ	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Джавдод ПЎЛАТОВ	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Пердебай НАЖИМОВ	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Асқарбай НИЯЗОВ	Гулрухсор ЭРГАШЕВА
	Гавхар ЭШЧАНОВА
	Қонысбай ЮСУПОВ

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХЭМ ӘДЕБИЯТ

Kaziyeva T.T. Tilshunoslik germinevtikasi va tarjimaning lingvomadaniy muammolari	6
Djurakulova G.Sh. Taqdimot tayyorlash san'ati: ilm, ijod va amaliy samaradorlik	12
Shodmonqulova D. Fonetika va grafika asoslarini o'rganish xususiyatlari	15
Хамидова С. Методика развития межкультурной компетентности студентов средствами лингвистических ресурсов	21
Кабулов С.Т. Методы и приемы развития устной речи	27
Джураева Н.М., Лапчук К.П. Сравнение о проблеме «отцов и детей» во времена Ивана Сергеевича Тургенева и в современном мире	37
Джураева Н.М., Рахимова Ш.Н. Мотив смерти как возвращение к начальному состоянию (на материале «Человек в футляре»)	41
Sadiyeva Sh.K. Intertextuality in Shakespeare: Borrowing, Reinventing and Inspiring	48
Normakhmatova F.R. Code-switching in multilingual classrooms: a tool for language learning and teaching	53

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Sherimbetova Z.Sh. Talabalardın oqiw pánlerin ózlestiriwinde qollanilatugin trening dástúrleriniń áhmiyeti	60
Umarova Z.A. Umumta'lim maktablarida pedagogik konfliktlarni bartaraf etish strategiyalari va mexanizmlari	66
Ортиқова Д.Б. Таълим-тарбия жараёнида талабаларнинг ўқув билиш фаолиятини фаоллаштириш бўйича илғор хорижий тажрибалар	71
Oripova N.H., Meylieva M.B. Axloqiy qadriyatlarining tarixiy ildizlari	82
Присбоева Ё.Ў. Педагогик таълимда технологик ёндашувнинг зарурий аҳамияти	86
Nurmamotov R.A. Innovatsion ta'lim vositalari asosida texnologiya fani o'qituvchilarining raqamli kompetensini rivojlantirishdagi o'rni	93
Abdullaev S.A. Adekvat adaptivlik tushunchalarining mazmuni va mohiyati	99
Ismoilova M. Kasbiy ta'lim tashkilotlari rahbarlarida boshqaruv kompetentsiyasi	103
Matayusupova M.Q. Umumiy o'rta ta'lim tashkilotlari faoliyati samaradorligini ta'minlashning boshqaruv nazariyasi rivojlanish davrlari	109
Хидиров У.Д. Профессионал таълим муаасасаларида ўқув амалиётини ташкил этишнинг услубий-дидактик асослари	116
Pulatov B.J. Maxsus fanlarni o'qitishda pedagogik faoliyatni maqsadga yo'naltirilganligi	125
Ibragimov B.B. Oliy ta'lim talabalariga pedagogika fanlarini sinxron-asinxron o'qitishning afzalliklari	131
Ismoilova M. Kasbiy ta'lim tashkilotlarida xoriжий тажрибалар асосида рақобатбардош кадрлар тайёрлаш	137
Исмадиёров А.А. Инновацион таълим муҳитида мобил мутахассис тайёрлашга йўналтирилган илмий-назарий ёндашувлар	147
Xujayarova N.S. Pedagoglarni inklyuziv ta'lim muhitini loyihalashga tayyorlash mexanizmlari	154
Boranbayeva K.B. O'quv-materiallari ahamiyatining ilmiy-metodik adabiyotlarda yoritilishi	159
Muradova D.D. O'quchilar shaxsiy faoliyatini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari	168
Jurayeva N.Sh. Bo'lajak o'qituvchilarning nutqiy savodxonlik kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi	175
Usmonova M.S., Otajonova S. Biologiyani o'qitishda o'quvchi-yoshlarda ekologik tarbiya va ekologik madaniyatni shakllantirish	179
Камилова Ф.М. Значение электронной педагогики в современном образовательном процессе	185

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ХЭМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Каримов Р.А. Тарихий география фанини ўқитишнинг ҳозирги замон ҳолати таҳлили	192
--	-----

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA PEDAGOGIK KONFLIKTLARNI BARTARAF ETISH STRATEGIYALARI VA MEXANIZMLARI

Umarova Z.A.

*pedagogika fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD), CHDPU*

Tayanch so'zlar: pedagogik nizo, mediativ yondashuv, kommunikatsiya, emotsional intellekt, muammolarni hal qilish, hamkorlik, baholash tizimi, stress boshqaruvi, ta'lim strategiyasi, psixologik yordam.

Ключевые слова: педагогический конфликт, медиативный подход, коммуникация, эмоциональный интеллект, решение проблем, сотрудничество, система оценивания, управление стрессом, образовательная стратегия, психологическая поддержка.

Key words: pedagogical conflict, mediative approach, communication, emotional intelligence, problem-solving, cooperation, assessment system, stress management, educational strategy, psychological support.

РЕЗЮМЕ:

Umumta'lim maktablarida pedagogik nizolarni bartaraf etish uchun mediativ yondashuv, emosional intellektni rivojlantirish, samarali kommunikatsiya va hamkorlikka asoslangan muammolarni hal qilish strategiyalaridan foydalaniladi.

РЕЗЮМЕ:

В общеобразовательных школах для урегулирования педагогических конфликтов используются медиативный подход, развитие эмоционального интеллекта, эффективная коммуникация и стратегии решения проблем на основе сотрудничества.

SUMMARY:

In general education schools, a mediative approach, the development of emotional intelligence, effective communication, and problem-solving strategies based on cooperation are used to resolve pedagogical conflicts.

Zamonaviy umumta'lim maktablarida ta'lim jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, unda pedagoglar, o'quvchilar va ota-onalar o'zaro faol muloqot qiladi. Ushbu jarayonda turli nizolar yuzaga kelishi tabiiy hol bo'lib, ularni samarali boshqarish va bartaraf etish ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik nizolar odatda o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi tushunmovchiliklar, baholash tizimi bo'yicha kelishmovchiliklar, shaxsiy

munosabatlar, intizom muammolari hamda ota-onalar va pedagoglar orasidagi fikrlar farqlari sababli yuzaga keladi.

Mazkur muammoni hal etish uchun mediativ yondashuv, konstruktiv muloqot, konfliktlarning oldini olish strategiyalari hamda psixologik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlaridan foydalanish zarur. Shuningdek, o‘qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini oshirish, stressni boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirish va ta‘lim muassasalarida ijobiy psixologik muhit yaratish muhim omillardan biridir. Ushbu tadqiqot pedagogik nizolarni tahlil qilish va ularni samarali hal etish strategiyalarini ishlab chiqishga qaratilgan.

Umumta‘lim maktablarida pedagogik nizolarni bartaraf etish strategiyalari va mexanizmlarini tadqiq qilish natijasida quyidagi muhim jihatlar aniqlandi. Birinchidan, konfliktlarning oldini olish va ularni hal qilishda **mediativ yondashuv** samarali usul hisoblanadi. Ushbu yondashuv orqali tomonlar o‘zaro muloqot qilish, muammolarni tushunish va kelishuvga erishish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Mediatsiya jarayoni nizolarni yanada chuqurlashib ketishining oldini olishga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, **o‘qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini oshirish** pedagogik nizolarni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchilarning ochiq va konstruktiv muloqot olib borishi, o‘quvchilar va ota-onalar bilan samarali aloqa o‘rnatishi kelishmovchiliklarni minimallashtirishga yordam beradi. Buning uchun o‘qituvchilarga psixologik treninglar, konfliktologiya bo‘yicha seminarlar tashkil etish zarur.

Uchinchidan, **emosional intellektni rivojlantirish** va stressni boshqarish ko‘nikmalarini shakllantirish ham pedagogik nizolarni bartaraf etishda muhim omillardan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘z his-tuyg‘ularini boshqara oladigan, sabr-toqat va tushunish bilan yondashadigan pedagoglar nizolarni konstruktiv hal etishga moyil bo‘ladilar. Shu sababli, maktablarda o‘qituvchilarga psixologik yordam va maslahat xizmatlarini yo‘lga qo‘yish muhim ahamiyatga ega.

To‘rtinchidan, **ta‘lim muassasalarida ijobiy psixologik muhit yaratish** pedagogik nizolar sonining kamayishiga olib keladi. Ijobiy muhito‘quvchilarning o‘zini erkin his qilishi, o‘qituvchilarning esa samarali ishlashiga yordam beradi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, maktab jamoasida hamkorlik va ishonch muhiti shakllangan joylarda konfliktlar kam uchraydi yoki yengil bartaraf etiladi.

Beshinchidan, **konfliktlarni oldini olishga qaratilgan dasturlar va strategiyalarni ishlab chiqish** juda muhimdir. Maktablarda konfliktologiya asoslarini o‘rgatish, nizolarni bartaraf etish usullarini amaliyotga joriy etish kelgusida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni minimallashtiradi.

Shu bilan birga, ota-onalar uchun ham pedagogik nizolar bo'yicha trening va seminarlar tashkil qilish muhim sanaladi.

Umuman olganda, pedagogik nizolarni samarali boshqarish va bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur. Mediatsiya, kommunikativ ko'nikmalarni oshirish, emosional intellektni rivojlantirish, stress boshqaruvi hamda ijobiy maktab muhitini shakllantirish konfliktlarni minimallashtirish va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Pedagogik nizolarni bartaraf etish strategiyalari va mexanizmlarini o'rganish bo'yicha ko'plab mahalliy va xorijiy tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ularning tahlili ushbu mavzuning dolzarbligini ko'rsatadi. Pedagogik konfliktlar bo'yicha taniqli olimlarning asarlari, jumladan, M.Axmedova, G.Ernazarova V.S. Mukhina, L.S. Vigotskiy, D. Goleman, J. Dewey, kabi mutaxassislarning tadqiqotlari muammoga turli nuqtai nazardan yondashishga yordam beradi. Ushbu manbalarda pedagogik nizolarni keltirib chiqaruvchi omillar, ularni hal etish yo'llari hamda zamonaviy ta'lim tizimida qo'llanilishi mumkin bo'lgan strategiyalar yoritilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, nizolarni boshqarish bo'yicha eng samarali usullardan biri **mediativ yondashuv** hisoblanadi. Mediatsiya jarayoni, tomonlar o'rtasida konstruktiv muloqot o'rnatish va murosaga erishishga qaratilgan bo'lib, bu usul ko'plab xorijiy ta'lim tizimlarida muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Shuningdek, konfliktologiya bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar pedagoqlarning **emotsional intellektini rivojlantirish**, muammolarni hal qilish kompetensiyasini oshirish va stressni boshqarish texnikalarini o'zlashtirish muhimligini ta'kidlaydi.

Metodologik jihatdan ushbu tadqiqot asosan **nazariy tahlil va amaliy tadqiqot usullari** asosida olib borildi. Birinchidan, pedagogik nizolar bilan bog'liq ilmiy manbalar o'rganilib, ta'lim jarayonida kelib chiqadigan nizolar sabablari va ularni bartaraf etish usullari tizimlashtirildi. Ikkinchidan, eksperimental tadqiqotlar asosida o'qituvchilar, o'quvchilar va ota-onalar o'rtasidagi konfliktlarning xususiyatlari va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri o'rganildi.

Tadqiqot metodlari orasida **anketalar, intervyular, kuzatuvlar va tajriba-sinov ishlari** qo'llanildi. Jumladan, o'qituvchilar va o'quvchilar orasida o'tkazilgan so'rovnomalar ularning nizolarni qanday qabul qilishlari va qanday hal etish usullaridan foydalanishlarini aniqlashga yordam berdi. Shu bilan birga, psixologik kuzatuvlar va ta'lim jarayonidagi real vaziyatlarni tahlil qilish orqali pedagogik nizolarning asosiy sabablari va ularga ta'sir etuvchi omillar aniqlandi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi shuni ko'rsatadiki, pedagogik nizolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Zamonaviy metodlar va innovatsion yondashuvlar asosida nizolarni boshqarish o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini samarali olib borishlariga yordam beradi va ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Pedagogik nizolarni bartaraf etish strategiyalari va mexanizmlarini o'rganish jarayonida aniqlangan natijalar shuni ko'rsatadiki, umumta'lim maktablarida konfliktlarning oldini olish va ularni samarali boshqarish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. O'qituvchi va o'quvchilar, pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi nizolarni hal qilishda **mediativ yondashuv, emosional intellektni rivojlantirish, samarali kommunikatsiya, stressni boshqarish va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimlari** muhim omillar sifatida namoyon bo'ldi.

Tadqiqot davomida pedagogik nizolarni keltirib chiqaruvchi asosiy omillar aniqlanib, ularning ichida eng ko'p uchraydiganlari – baholash tizimi bo'yicha kelishmovchiliklar, o'quvchilarning intizomi bilan bog'liq muammolar hamda pedagogik yondashuvlarning farqlanishi ekani qayd etildi. Shu sababli, o'qituvchilarning nizolarni oldini olish bo'yicha malakasini oshirish va ularga zamonaviy konfliktologiya usullarini o'rgatish muhim vazifa hisoblanadi.

Muhokama jarayonida turli mamlakatlarning tajribalari tahlil qilindi. Jumladan, Yevropa va AQSh ta'lim tizimlarida konfliktlarni boshqarish bo'yicha **mediatsiya markazlari**, maxsus psixologik treninglar va nizolarni tahlil qilish bo'yicha maslahat xizmatlari keng joriy etilgan. Bunday tajribani mahalliy ta'lim muassasalarida ham qo'llash, maktab ichida nizolarni hal qilish bo'yicha mediator sifatida psixologlar va ijtimoiy pedagoglarni jalb etish mumkin.

Shuningdek, **ta'lim muassasalarida ijobiy psixologik muhit yaratish** masalasi ham muhokama qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, do'stona va hamkorlikka asoslangan muhit hukmron bo'lgan maktablarda pedagogik nizolar darajasi past bo'ladi. O'qituvchilarning o'zaro hurmat va ishonchga asoslangan muloqotni yo'lga qo'yishi, o'quvchilar va ota-onalar bilan ochiq suhbatlar tashkil etishi kelishmovchiliklarning oldini olishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, stress boshqaruvi muammosi ham muhim masala sifatida ko'rib chiqildi. Pedagogik nizolar ko'pincha o'qituvchilarning ruhiy charchashi, haddan tashqari yuklama va hissiy zo'riqish natijasida kuchayadi. Shu sababli, maktablarda o'qituvchilar uchun stressni kamaytirishga qaratilgan psixologik treninglar, dam olish zonalari va psixologik maslahat xizmatlarini tashkil etish tavsiya etiladi.

ISSN 2181-7138

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеу институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ»**

№ 1

Нөкис — 2025

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов, С. Нуржанов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев, З. Ниязымбетова

Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54

Тел.: +998 61 224-23-00, +998 61 224-01-34

e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,

mugallim-pednauk@umail.uz

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

www.KRTEACH.UZ

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 08.01.2025. Форматы 70x100¹/₈

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. 31. Нашр. т. Нұсқасы _____ Буйыртпа №